

De taalpolitiek onder Willem I en Leopold I

Een review van recent historisch onderzoek

GITA DENECKERE

Tweehonderd jaar na het ontstaan van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden in 1815 bepaalt de communautaire breuklijn in sterke mate de politieke actualiteit in België. Vanuit een achterafperspectief kan de mislukte staat van Willem I vooral voor de positie van het Nederlands in het in 1830 afgescheurde België een mislukte kans lijken. We weten nochtans dat de taalpolitiek geen doorslaggevende rol speelde in de poging tot eenmaking van Noord en Zuid in 1815-1830 en de daaropvolgende Belgische Revolutie.¹ We weten ook dat de nostalgische droom van Groot-Nederland na 1839 alleen in het Zuiden overleefde en al voor de Tweede Wereldoorlog in de extreemrechtse marge van de Vlaamse beweging terecht kwam.² Voor historici in Noord en Zuid zijn de 'Lage Landen' vandaag meer en meer een '*lieu de mémoire*' geworden en niet langer een centraal onderzoeksgebied zoals in de tijd van de monumentale *Algemene Geschiedenis der Nederlanden* die tijdens de oorlog geconcipeerd werd en van 1949 tot 1957 verscheen. De latere pogingen om een geïntegreerde en vergelijkende geschiedenis der Nederlanden te schrijven, door Ernst Kossmann in opdracht van Oxford University Press (eerste druk in 1976) of met de nieuwe AGN in vijftien delen (1978-1983), hebben sinds de jaren 1990 nauwelijks nog navolging gekend, het recentelijk opnieuw uitgegeven handboek van Hans Blom en Emiel Lamberts niet te na gesproken. In tijden van transnationale geschiedenis lijkt de nationale grens tussen de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden in de historiografie paradoxaal genoeg scherper dan enkele decennia geleden. Wat betekent dit voor het onderzoek naar het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden en meer specifiek het onderzoek van de taalpolitiek als instrument van natiebouw en natievorming? In deze bijdrage wordt de recente historiografie in Noord en Zuid onder de loep genomen met die specifieke focus.

1. Zie onder meer L. Wils, Het Verenigd Koninkrijk van Willem I (1815-1830) en de natievorming, in: *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*, jg. 112, 1997, nr. 4, p. 508.
2. M. Van Ginderachter, *Trou de mémoire. De droom van Groot Nederland*, in: J. Tollebeek & H. te Velde, *Het geheugen van de Lage Landen*, Rekkem, 2009, pp. 60-67.

Prof.dr.E.H.Kossmann

DE LAGE LANDEN 1780-1940

Anderhalve eeuw Nederland en België

Cover van E.H. Kossmann, *De Lage Landen 1780-1940. Anderhalve eeuw Nederland en België*, Amsterdam, 1976. [ADV N, VB 12336]

TAALPOLITIEK EN NATIEVORMING TUSSEN GESCHIEDENIS EN TAAL- EN LETTERKUNDE

Opvallend is vooreerst dat de taalkwestie in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden de laatste jaren vooral de belangstelling van taal- en letterkundigen wegdraagt, amper van historici.³ Zo liggen de jonge letterkundige Janneke Weijermans (RU Groningen) en de jonge taalkundige Rik Vosters (VUB) aan de basis van de Werkgroep Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, opgericht in 2009. Door middel van colloquia willen zij onderzoekers uit verschillende disciplines samenbrengen om nieuw onderzoek naar het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden te stimuleren. Taal, cultuurbeleid en natievorming zijn daarbij de eerste, voor de hand liggende focus geworden en stonden centraal op een colloquium dat in 2010 in Brussel werd gehouden.⁴ Weijermans en Vosters zijn tevens organisatoren van de lezingenreeks die sinds 2012 in samenwerking met het Algemeen Nederlands Verbond (ANV) het bredere publiek in de aanloop naar het jubileum in 2015 bewust wil maken van de gemeenschappelijke geschiedenis van Nederland en België.⁵ Het vierde boekje (+ luistercd) dat uit de lezingen is voortgekomen, handelt over de taalpolitiek.⁶ Vanuit hun sociolinguïstische invalshoek leggen de auteurs het accent op de taalpraktijken en de impact van het taalbeleid, voor de taalpolitiek zelf blijven we in belangrijke mate schatplichtig aan het monumentale werk van Albert De Jonghe uit 1943.⁷ Een recente studie van formaat komt andermaal van taal- en letterkundigen, verbonden aan de vakgroep Nederlands van de Université de Liège en gaat over het onderwijs van het Nederlands in de Waalse provincies en Luxemburg onder Willem I.⁸

HET STAATSNATIONALISME VAN 'EEN NIEUWE STAAT'

Het is duidelijk dat de Werkgroep Verenigd Koninkrijk der Nederlanden naar 2015 'toegewerkt' heeft om de gemeenschappelijke geschiedenis van Noord en Zuid bloot te leggen en wetenschappers van over de grenzen van zowel disciplines als naties heen bijeen te brengen. De opzet van het Nationaal Comité 200 jaar Koninkrijk

3. G. Rutten, *Taalgeschiedenis over de grenzen heen. De taalpolitiek van Willem I en het Noorden*, in: W. Vandenbussche & G. Janssens (ed.), *Taalpolitiek, taalplanning en taalgebruik in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden (1814-1830)*, Gent, 2007, pp. 103-118; E. Witte, *Natievorming onder Willem I. Een blik op de historiografie*, in: R. Vosters & J. Weijermans (ed.), *Taal, cultuurbeleid en natievorming onder Willem I*, Brussel, 2011, pp. 29-34.
4. De resultaten werden gepubliceerd als een Verhandeling van de KVAB: R. Vosters & J. Weijermans, *Taal, cultuurbeleid en natievorming [...]*.
5. www.werkgroepvkn.eu; zie R. Mantels, Het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Aantekeningen bij een lezingenreeks, in: *Ons Erfdeel*, nr. 3, 2014, pp. 186-190.
6. R. Vosters & G. Janssens, *Sur la langue nationale. Taal en taalpolitiek in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden en het jonge België*, Den Haag, 2014.
7. A. De Jonghe, *De taalpolitiek van Koning Willem I in de Zuidelijke Nederlanden (1814-1830). De genesis der taalbesluiten en hun toepassing*, Brussel, 1943 (heruitgave 1967).
8. G. Janssens & K. Steyaert, *Het onderwijs van het Nederlands in de Waalse provincies en Luxemburg onder Willem I (1814-1830). Niets meer dan een boon in een brouwketel?*, Brussel, 2008.

is daarentegen heel anders en niet of nauwelijks op de Zuidelijke Nederlanden gericht. Het Nationaal Comité werd in 2011 onder de regering Rutte-1 als hét officiële herdenkingscomité opgericht. Het koos voor het mythische '*founding moment*' van de Nederlandse monarchie op 30 november 1813 om het officiële startschot van festiviteiten te geven met een *re-enactment* van de landing van prins Willem Frederik van Oranje op het strand van Scheveningen tweehonderd jaar later. De bicentennialviering aangestuurd door het Nationaal Comité zal twee jaar duren, tot 21 september 2015, of het moment dat Willem Frederik in Brussel tweehonderd jaar geleden officieel werd ingehuldigd als koning Willem I. Het is ergens paradoxaal dat het jubileum zo opvallend door koninklijke cesuren wordt afgebakend, terwijl als actuele waarden "*de verworvenheden van 200 jaar onafhankelijkheid en van ons democratisch bestel*" centraal staan, te weten: "*persoonlijke rechten en vrijheden, bestuurlijke stabiliteit in een moderne rechtsstaat, internationale oriëntatie, ruimte voor actief burgerschap, eenheid in verscheidenheid*".⁹ Het boek dat in opdracht van het Nationaal Comité tot stand kwam en op 30 november 2013 officieel aan koning Willem-Alexander werd overhandigd, getiteld *Een nieuwe staat. Het begin van het koninkrijk der Nederlanden*, heeft betekenisvol genoeg een tricolore en geen oranje leeslintje. Door het Koninkrijk der Nederlanden in 1813 te laten beginnen, kunnen de meeste auteurs van deze rijk geïllustreerde, mooi uitgegeven bundel ook met een wijde boog om vijftien jaar Verenigd Koninkrijk der Nederlanden heen lopen in hun zoektocht naar continuïteit en discontinuïteit sinds de funderingsperiode 1813-1815. 'België' blijft inderdaad goeddeels een blinde vlek in de meeste bijdragen.¹⁰ De wortels van het Nederlandse staatsbestel en de 'eenheid in verscheidenheid' worden allesbehalve in een gemeenschappelijk verleden van de Lage Landen of de kortstondige reïncarnatie daarvan onder Willem I gezocht, maar vrijwel exclusief in het Noorden. Over de taalpolitiek en de bredere cultuurpolitiek van Willem I als (des)integreerende factor schrijft alleen Joep Leerssen. Volgens hem mislukte het staatsvormende experiment van 1813-1815 'tot op grote hoogte' omdat de natievorming die op cultureel gebied gepaard moest gaan met het graven van kanalen en het vormen van een leger, beperkt bleef tot een *re-branding* van de 'Hollandse Natie'. "*De intellectuelen en bestuurders van de Nederlandse, ci-devant Hollandse natie waren behept met een totaal onvermogen om de culturele diversiteit van het nieuwgevormde land onder ogen te zien*", schrijft hij. Willems taalpolitiek was volgens Leerssen van elk romantisch nationalisme gespeend, hij en de 'oude Bataaf' Van Maanen zetten met het Nederlands als eenheidstaal veeleer een communicatieve infrastructuur op, die het land tot in de Waalse en Luxemburgse provincies moest samenbinden zoals

9. <https://www.200jaarkoninkrijk.nl/>.

10. G. Deneckere, België als blinde vlek. Het begin van het Koninkrijk der Nederlanden, in: *Ons Erfdeel*, nr. 2, 2014, pp. 140-143.

De inauguratie van koning Willem I in Brussel op 21 september 1815. [ADVN, VB 1921]

de kanalen, de wegen en de economie dat deden. Leerssen betwist de stelling van de hoger vermelde Luikse hoogleraren Nederlandse taal- en letterkunde Janssens en Steyaert dat de taalpolitiek van Willem deels geïnspireerd zou zijn geweest door het Duitse romantische taalnationalisme van Fichte en Herder.¹¹ Anders dan in het motto 'de taal is gansch het volk' van de Vlaamse beweging na 1830, was het verplichten van het Nederlands als officiële eenheidstaal in 1823 integendeel een vorm van etatistisch staatsnationalisme van bovenaf. Willem I was in de verhouding tot zijn volk of natie dan ook veel meer de autoritaire ancien régime-vorst waar zijn latere rivaal Leopold I doorgaans voor versleten wordt. Die was als eerste koning *der Belgen* (niet 'van België') niet alleen grondwettelijk verplicht te aanvaarden dat zijn koningschap in de moderne tijd gebaseerd was op een pact tussen vorst en volk, maar besepte dat ook terdege. Willem I duidelijk niet. Tegenover het 'toegevoegde' Zuiden stelde hij zich bepaald hollandocentrisch op en bood bijvoorbeeld geen enkel herkennings- of aanknopingspunt voor de opbouw van een gedeelde cultuur in een 'verenigd' koninkrijk dat meer dan tweehonderd jaar verdeeld was geweest. Zo bleef in 1816 de onthoofding van Egmont en Hoorne in Brussel onher-

11. G. Janssens & K. Steyaert, *Onderwijs van het Nederlands [...]*, p. 43.

dacht. “De nieuwe Nederlandse staat (...) beperkte zijn historische herinneringsgebied van vóór Waterloo tot de vierhoek Heiligerlee, Mookerhei, Den Briel en Alkmaar”. Met als gevolg dat de pragmatische doelstellingen om de nieuwe staat te integreren en te moderniseren in 1830 strandden op “een informele, allesbeheersende en argeloze eenkennigheid op cultureel gebied”.¹²

WILLEM I

Tweehonderd jaar landing in Scheveningen was ook het moment om de drie monumentale Willem I, II en III-biografieën letterlijk met klaoengeschal voor te stellen in de Nieuwe Kerk in Amsterdam, met een bevlogen laudatio van koning Willem-Alexander als orgelpunt. In meerdere opzichten een evenement dat mij, als biografie van de eerste koning der Belgen, tamelijk onwezenlijk voorkwam. Wat leren ons echter, voorbij het 21ste-eeuwse verschil in beleving van nationale trots, de nieuwe biografieën van Willem I en Leopold I in comparatief perspectief over de taalpolitiek van beide vorsten?

De biografie van Jeroen Koch over Willem I behandelt deze thematiek niet zeer uitgebreid, de wijze waarop Willem de geschiedenis en de cultuurpolitiek inzette voor de natievorming binnen zijn verenigd koninkrijk komt ook niet helemaal uit de verf.¹³ Koch heeft nochtans wel veel oog voor politieke cultuur en representatie. In hoofdstuk 5 *Vader van de natie, heerser over de staat* lezen we hoe de Nederlandse natie als een gezin werd voorgesteld, met de vorst als vaderfiguur (de Vader des Vaderlands in de lijn van de Oranjes) en zijn volk als zijn kinderen. In de troonrede van augustus 1815 werd expliciet de hoop uitgesproken dat de bevolking van Noord en Zuid “zich onderling als kinderen van één huisgezin” tot elkaar zouden verhouden. Maar dat bleek niet evident. Zo was het beeld van Willem I als de “teruggekeerde vader” in het Zuiden van meet af aan veel moeilijker te verkopen dan in het Noorden en werden de Zuidelijke Nederlanders meer en meer als “aangenomene kinderen” of “wederspannige kinderen” bestempeld. “*Méchans enfans*” noemde Willem ze zelf tegen het einde van zijn koningschap. In de beeldvorming was Willem de protestantse koning van de protestantse natie. De bijna veertig procent katholieken in het Noorden telden hier evenmin mee als de overwegend katholieke bevolking in het Zuiden. Voor Willem I was de natie van de koning en niet omgekeerd. De koning als representant van de natie, dat was in zijn ogen revolutionaire nieuwlichterij. Hij regeerde bij voorkeur zélf, op een autoritaire en centralistische manier: “*Le Roi décide seul*”. De grondwet was hoogstens een “*illusie*

12. J. Leerssen, *De Nederlandse natie*, in: I. de Haan, P. den Hoed & H. te Velde, *Een nieuwe staat*, Amsterdam, 2013, p. 330.

13. J. Weijermans, *Europa en Oranje. Een nieuwe blik op de lange negentiende eeuw in de biografieën van Willem I, II en III*, in: *Ons Erfdeel*, nr. 3, 2014, p. 61.

voor de vrijheid". Jeroen Koch zet Willem I neer als de administrateur van zijn koninkrijk, dat hij als was het zijn eigen domein bestuurde. De parallellen en vergelijkingspunten met zijn bestuurservaring opgedaan in het voormalige bisdom Fulda onder Napoleon zijn nooit ver weg. Hij *"stortte zijn Koninklijke Besluiten over zijn onderdanen uit"*, consulteerde niemand en duldde ook geen tegenspraak of oppositie. *"Willem I bestuurde, maar hij bedreef geen politiek"*, schrijft Koch ter introductie van zijn hoofdstuk over de Zuidelijke Nederlanden als *"een koninklijk échec"*. In plaats van te bemiddelen tussen de belangen en verzuchtingen van zeer diverse bevolkingsgroepen, legde hij zonder pardon de hervormingen op die hij zelf nuttig en nodig achtte voor de amalgamering van zijn natie. Wat zoals bekend tot onvrede en verzet aanleiding gaf, onder meer op het terrein van de taal. Belgen werden door Willem simpelweg als 'Nederlanders' aangesproken, maar omgekeerd werden Nederlanders evengoed aangesproken als 'Belges', zij het alleen in de Franse vertalingen van zijn toespraken. Zo sprak Willem bij zijn inhuldiging als koning in Brussel op 21 september 1815 in zijn troonrede van de *"Monarchie der Nederlanden"*. In de officiële Franse vertaling luidde dat: *"Monarchie des Belges"*. Dit hybride taalgebruik verwees naar de term 'Belga' waarmee de inwoners van de Lage Landen tijdens de periode van de Bourgondische Nederlanden werden aangeduid, in het Latijn van een geleerde elite. Door na twee eeuwen scheiding 'Nederlanders' met 'Belges' gelijk te schakelen, oefende Willem een performatieve taaldaad uit, of probeerde dat althans te doen. Zijn politiek van amalgamering door het opleggen van het 'Nederduitsch' op heel zijn grondgebied en het afdwingen van het Nederlands als nationale eenheidstaal, versterkte van de weeromstuit het patriottisme van de 'Belges' in het Zuiden. Zo groeide de tegenstand van de verfranste elites in Vlaanderen toen Willem in 1819 zijn taalbesluit aanscherpte en aankondigde dat het Frans vanaf 1823 als staatstaal zou worden afgeschaft in Limburg, Oost- en West-Vlaanderen en Antwerpen. Het verzet tegen de taalbesluiten kwam dus niet in de eerste plaats uit de Franstalige provincies, waar het Frans als carrièretaal in voege bleef. Behalve de verfranste burgerij in Vlaanderen, komen ook de Vlamingen die zich niet met de 'Hollanders' konden identificeren even ter sprake in het verzet tegen de taaldwang van Willem I. Koch besteedt als biograaf uiteraard meer aandacht aan de amalgameringsmaatregelen en politieke stijl van de koning dan aan de reacties van zijn volk. Hierbij wordt de taalpolitiek niet als een apart hoofdstuk behandeld¹⁴, maar ingebed in het bredere verhaal van de mislukking van de *'union intime et complète'* tussen de oude Republiek en de voormalige Oostenrijkse Nederlanden. Wat dus neerkomt op de mislukking van het *"actieve staatsnationalisme"* van Willem I: zodra de *"constructie van bovenaf van een efficiënte*

14. Voor een heldere uiteenzetting van de taalpolitiek van Willem I, zie: E. Witte & H. Van Velthoven, *Strijden om taal. De Belgische taalkwestie in historische perspectief*, Kapellen, 2010, pp. 49-56.

staat met een nuttige bevolking die het algemeen belang was toegewijd" aan bestaande gevoelens van identiteit raakte die gebouwd waren rond geloof, gezin en kinderen, parochie en kerk en "aan taalgemeenschappen die zich bedienden van het Frans, Duits of Nederlands of nog vaker van een regionaal of lokaal dialect", kon dat weerstanden oproepen en politieke mobilisatie. "De cultuurpolitiek van de koning was een recept voor moeilijkheden" besluit Koch.¹⁵ In *Het (On)Verenigd Koninkrijk 1815-1830-2015. Een politiek experiment in de Lage Landen* botst het deel over de "analyse van een (des) integratie" inderdaad ook op de vaststelling dat de poging van Willem I om een krachtige eenheidsstaat te vormen onvoldoende rekening hield met de politieke en culturele gevoeligheden die zich in Noord en Zuid hadden ontwikkeld.¹⁶ Toch was de taalpolitiek in de Vlaamse provincies "zeker geen centrale splijtzwam in de desintegratie", merken Rik Vosters en Guy Janssens op. Het Nederlands had vrij vlot zijn intrede gedaan in het openbaar leven, ondanks het verzet van een deel van de Franstalige Zuidelijke elites, zodat de vernederlandsing onder Willem I in Vlaanderen een gematigd succes kan worden genoemd: "de positie van het Nederlands zou zich nog verder hebben versterkt als het Koninkrijk in 1830 niet zou zijn ingestort". In de Waalse provincies daarentegen was het onderwijs in het Nederlands in plaats van een middel tot integratie een extra bron van irritatie over het als despotisch en discriminatoir ervaren 'Régime hollandais'. De invoering van het Nederlands als 'langue nationale' was echter ook in Wallonië geen centrale splijtzwam, maar een bijkomende katalysator voor het verzet en de politieke agitatie die tot de Belgische Revolutie heeft geleid.¹⁷

LEOPOLD I

Deed Leopold I beter dan Willem I? Ook in mijn biografie van Leopold I is de taalkwestie geen centraal thema. Door de eerste koning der Belgen in een bredere Europese context te plaatsen en zijn pre-Belgische periode niet als een obligate prelude te beschouwen, heb ik wel de wortels kunnen blootleggen van zijn merkwaardige verhouding met het Vlaamse landsgedeelte en de Vlaamse beweging. In tegenstelling tot Willem I koesterde Leopold van jongs af aan wel degelijk een romantisch herderiaans volksnationalisme, dat hij meegekregen had van zijn moeder Augusta van Reuss-Ebersdorf. Haar uitgebreide (reis)dagboeken getuigen niet alleen van haar grote belezenheid en culturele *background*, maar ook van haar politieke opvattingen. 'Natie' betekende voor Augusta 'Volkstum' in herderiaanse zin. Taal en tradities, zoals volksliederen, sprookjes, spreuken en gezegden vormden de poëtische sub-

15. J. Koch, *Koning Willem I, 1772-1843*, Amsterdam, 2013, p. 417.

16. R. Aerts & G. Deneckere, *Het (On)Verenigd Koninkrijk 1815-1830-2015. Een politiek experiment in de Lage Landen*, Rekkem, 2015, p. 139.

17. R. Vosters & G. Janssens, *Willems taalpolitiek in het Zuiden: een splijtzwam?*, in: R. Aerts & G. Deneckere, *(On)Verenigd Koninkrijk [...]*, pp. 159-160.

Leopold I, 1816, in: C. Buffin, *La jeunesse de Léopold Ier*, Bruxelles, 1914.
[ADVN, VB 11737]

stantie van het 'volk' waar ze bepaald lyrisch kon over schrijven. Zoals Herder was ze van mening dat de culturele eigenheid van volkeren behouden moest blijven. Zo meende ze dat Pruisen na de Poolse deling van 1795 de identiteit van de Poolse natie in Oost-Pruisen moest beschermen. Ze was het opkomende Poolse nationalisme genegen, maar het liberalisme dat daarmee verbonden was, beviel haar allermint. Liberalen waren voor haar democraten, en dus radicale jakobijnen, die in heel Europa een democratische republiek wilden vestigen. Een door het volk beheerste democratische staatsvorm ontbeerde volgens Augusta de noodzakelijke grootheid van een vorst. Een visie op natie, democratie en koningschap die we ook bij haar jongste zoon Leopold aantreffen.¹⁸ Leopold groeide op in de tijd dat Napoleon de Duitse ruimte en dus ook zijn bakermat Coburg onder de voet liep en bij de Rijnbond voegde. Hij werd een exponent van het groeiende Duitse nationalisme dat zich niet alleen tegen de napoleontische overheersing kantte, maar ook tegen de ideeën van de Franse Revolutie. De kleine Duitse vorsten, die door huwelijksbanden gelieerd waren met het hof van de tsaar, speelden een belangrijke rol in het groeiende verzet tegen Napoleon. Leopolds zus Antoinette en haar man Alexander von Württemberg, de broer van de tsarina-moeder en de oom van tsaar Alexander, waren daar eminente voorbeelden van. In Antoinettes salon troffen alle grote persoonlijkheden die ijverden voor "*de bevrijding van het Duitse vaderland en Europa*" elkaar.¹⁹ Na Napoleons fatale veldtocht naar Moskou in 1812 kreeg het antibonapartisme in Europa vleugels. In Duitsland, dat zich begin 1812 nog nooit zo vernederd had gevoeld, groeide het nationalisme naarmate de krijgskansen keerden. Leopold sprak van een "*Befreiung*" van de Franse tirannie, over "*Deutschlands Wiedergeburt*". Hij was er als de kippen bij om het verzet te helpen coördineren en was de eerste Rijnbondprins die in een Russisch hoofdkwartier te Kalisch in Polen de wapens opnam tegen Napoleon. Daar beroemde hij zich zijn hele leven op. Leopold was echter geen vechtjas en tekende slechts één militaire zege op, in Kulm eind augustus 1813.²⁰ Hij leek op dit punt (ook op andere punten trouwens) op zijn goede vriend en *compagnon de route* Iannis Capodistrias die de eerste president van onafhankelijk Griekenland zou worden en vermoord werd in 1831. In de context van de Griekse onafhankelijkheidsoorlog en het diplomatieke wespennest waar hij in terecht kwam door te vurig de Griekse troon te ambiëren, zien we opnieuw hoe sterk Leopold door een romantisch nationalisme gedreven werd. Eerzuchtig als hij (ook) was, zag hij zichzelf als redder van het Griekse volk dat eeuwenlang door het Ottomaanse rijk onderdrukt was. Het grote intellectuele appèl van het oude Griekenland in Duitsland en Engeland aan het begin van de

18. G. Deneckere, *Leopold I. De eerste koning van Europa*, Antwerpen, 2011, pp. 40-42.

19. G. Deneckere, *Leopold I [...]*, p. 64.

20. G. Deneckere, *Leopold I [...]*, pp. 66-67.

negentiende eeuw was niet aan de Coburgse prins voorbijgegaan. Hij kende zijn klassiekers en maakte bovendien deel uit van een Europabreed filhelleens netwerk waar zijn oudere zus Julie alias “*de goede Griekse*” een spilfiguur was. Leopold zat op dezelfde romantische golfengte als Lord Byron, die zich in 1823 liet inlijven door het Griekse leger om als vrijwilliger voor de vrijheid te strijden. Dat was voor Leopold een stap te ver, maar zijn ‘*schwärmerei*’ maakte hem overdreven ambitieus om Griekenland te ‘regenereren’. De troon in post-Ottomaans Griekenland was natuurlijk allesbehalve een cadeau. De Coburgse prins kwam tussen de hamer van de grootmachten en het aambeeld van de Griekse natie terecht, waar hij de kaart trok van de Grieken tegen de internationale politiek. Hij zag zichzelf als de vorst van een vrij en onafhankelijk land, wat volkomen haaks stond op de geopolitieke feiten. Toen in mei 1830 duidelijk bleek dat hij zijn onderdanen onder dwang van buitenlandse wapens aan het dictaat van de mogendheden zou moeten onderwerpen, verzaakte Leopold dan ook aan de opdracht. Hij had gehoopt in alle vrijheid unaniem door de Griekse natie te worden erkend. Verwelkomd te worden als de Vriend en Redder die de lange heroïsche strijd voor de onafhankelijkheid kwam belonen met de veiligheid van hun territorium en de vestiging van hun onafhankelijkheid. Maar de mogendheden dwongen hem ertoe slechts hun verlengstuk te zijn om Griekenland onder de knoet te houden. En wapengeweld vond hij niet alleen onwaardig voor zichzelf, maar ook niet in het belang van de Grieken en van Europa.²¹

Leopolds houding tegenover het Belgisch koningschap na de revolutie van 1830 was zeer gelijkaardig. Zoals in Griekenland een paar maanden tevoren was er een conflict tussen de territoriale aspiraties van de nieuwe natie enerzijds, die bovendien veel democratischer was georganiseerd dan post-Ottomaans Griekenland, en de machtspolitiek van de mogendheden anderzijds. Leopold likte in Londen zijn wonden na het Griekse debacle dat hem alleen grote reputatieschade had opgeleverd. Hij was bijzonder alert voor de revolutionaire opstandigheid die zich in het najaar van 1830 zowel in Engeland als op het continent voordeed. Met de Belgische opstand had hij helemaal niets te maken. Hij was erg beducht voor een nieuwe Europese oorlog tussen de grootmachten die eruit zou kunnen voortspruiten. Dat hij later als koning vasthield aan het Verdrag van Wenen en het Europees Concert als garant voor de vrede in Europa en ook goed bevriend was met Metternich, neemt niet weg dat Leopold in 1830-1831 erg kritisch stond tegenover de Weense orde en de grootmachten. Zoals in Griekenland in 1830 kwam er vanuit België een obstinate weigering om de protocollen van de Conferentie van Londen te aanvaarden en een even arrogante weigering van de grootmachten om daar rekening mee te houden. Leopolds aanvaarding van de Belgische troon was ingegeven door een dubbel motief: in België orde en rust brengen door het natiegevoel aan een popu-

21. G. Deneckere, *Leopold I [...]*, pp. 154-175.

laire monarchie te binden en in Europa de oorlog te vermijden. Anders dan voor Metternich was er voor hem geen contradictie tussen het groeiende nationalisme en het handhaven van de vrede in Europa.²²

Waarom deze lange, ogenschijnlijk niet ter zake doende 'internationale' aanloop naar de taalpolitiek van de eerste koning der Belgen, en meer specifiek zijn houding tegenover de volkstaal in Vlaanderen? Omdat voor Leopold I de buitenlandse en de binnenlandse politiek onlosmakelijk met elkaar verbonden waren. De eeuwige vrede in Europa, gewaarborgd door het Verdrag van Wenen van 1815, kon in zijn ogen slechts blijven bestaan door robuuste naties te bouwen als voornaamste steunpilaar van de constitutionele monarchie. Over de 'zo krankzinnige' Belgische grondwet, waarvan hij geen letter had meegeschreven en die hij zonder meer moest aanvaarden, heeft hij zijn leven lang amper een goed woord over gehad. Ook de representatieve instellingen die in het Belgische politieke systeem de volkssoevereiniteit tot uitdrukking brachten, waren Leopold een doorn in het oog: het parlement, de partijen en de publieke opinie vertolkt door de pers zag hij net als Willem I als democratische nieuwlichterij die de monarchie konden ondermijnen. Het wettelijke land van 'associations', 'assemblées' en partijpolitiek stond in de conservatieve ideologie van Leopold tegenover het werkelijke land van het gewone volk, dat hij als het belangrijkste draagvlak van zijn regime beschouwde: *"De kracht van de Belgische monarchie berust bij het gevoel van de massa's"*. Er bestond geen *"vromer royalistisch volkje"* dan de massa in België; het ontroerde hem elke keer weer opnieuw. De politieke 'narren' die spraken waren niet het volk en vertegenwoordigden het ook niet. Het onderscheid tussen wettelijk en werkelijk land viel samen met de sociale breuklijn tussen hoge en lagere klassen. Het land was 'goed' en de massa ook, maar de partijtivist doortrok de hogere klassen, dat was *"jammer genoeg de tijdgeest"*. Wat het land ontbeerde, was een robuuster nationaal gevoel, dat wel in het volk bestond, maar dat zwak en verdeeld was bij de hogere klassen. Zeker bij de burgerij, die exclusief het gouden kalf aanbad in zijn ogen, was er volgens Leopold veel te weinig nationale trots. De koning schreef dit toe aan de Franse Revolutie, die de zeden en gewoonten van de naties had ondermijnd en hun 'individualiteit' en 'karakter' had ontnomen. Leopolds nationale identiteitspolitiek in België paste dan ook perfect in zijn Europese strategie om rust en orde te bewaren. Het katholicisme was voor hem zoals bekend hét vehikel om het land één en nationaal te maken in een conservatieve geest en tegelijk een instrument om de sociale rust te bewaren. *"De Belgische natie zal des te gemakkelijker te regeren zijn als ze religieus is"*, sprak de koning toen hij in 1831 door de Brusselse clerus ontvangen werd. De overgrote meerderheid van de bevolking die op het Belgische grondgebied leefde, was katholiek. Bij ontstentenis van een gemeen-

22. G. Deneckere, *Leopold I [...]*, pp. 186-205.

schappelijke taal, was religie dus het belangrijkste nationale bindteken. Geheel in overeenstemming met Metternichs politiek vormde het katholicisme bovendien niet alleen de gemeenschappelijke basis die de koning probeerde te behoeden voor zijn eigen land, maar tegelijk een belangrijke band met andere katholieke machten in Europa. Leopold zag de religieuze gezindheid uitdrukkelijk niet als *“een politiek instrument”*, maar als een van de *“belangrijkste en weldadigste elementen van een gelukkig volksleven”*. Met zijn persoonlijk geloof had Leopolds godsdienstpolitiek niets te zien, dat weten we. Hij noemde het zelf één van de vele interessante aspecten van zijn politieke bestaan; dat hij, een protestantse prins die zoals Henri IV nooit het geringste symptoom had vertoond *“to get a kingdom pour une messe”*, zoveel vertrouwen en gehechtheid genoot van de katholieken. Terwijl zij in feite de vijanden van alle regimes waren geweest: hun wantrouwen was gegroeid dankzij Joseph II, de Franse overheersing en Willem I. Door hun vertrouwen te winnen had Leopold van de Belgische katholieken ‘de beste en veiligste’ conservatieven weten te maken. Zij waren uiteindelijk de enigen die nationaal waren.²³

In diezelfde logica moeten we de houding van Leopold I tegenover de Vlaamse beweging begrijpen. Herman Van Goethem analyseerde Leopolds taalpolitiek in zijn recente studie over de monarchie en het communautaire conflictveld in België. Hij onderstreept dat het bij de eerste koning om veel meer ging dan *“af en toe wat geld of decoraties voor Vlaamse auteurs”*, zoals Hendrik Conscience, die als leraar Nederlands van de koningskinderen werd aangesteld, maar zijn rol nooit naar behoren heeft kunnen vervullen door tegenkanting van de liberale regering. Van Goethem onderstreept dat de vorst *“er niet voor terugdeinsde in het openbaar radicaal Vlaamsgezinde standpunten tegen zijn ministers in te verdedigen”*.²⁴ Lode Wils betwist echter dat de koning werkelijk zulke krachtige bewoordingen hanteerde om het Nederlands te promoten als nationale taal. Hij meent dat die publieke uitspraken toegeëigend en ‘hertaald’ zijn door Vlaamsgezinde kranten met evident propagandistische oogmerken, zonder dat we gegarandeerd zeker kunnen zijn over Leopolds uitspraken als zodanig.²⁵ De polemiek illustreert indirect hoe het koninklijk discours functioneert in een politiek geladen context: groepen kunnen zich het koninklijk spreken ‘toe-eigenen’ en het dusdanig interpreteren dat het eigen standpunten en strategieën bevestigt en versterkt. Mijns inziens is het in die optiek zelfs van secundair belang of de koning ‘echt’ dergelijke statements heeft

23. G. Deneckere, *Leopold I [...]*, pp. 367-385.

24. H. Van Goethem, *De monarchie en ‘het einde van België’. Een communautaire geschiedenis van Leopold I tot Albert I*, Tiel, 2007, pp. 12 en 15-29.

25. L. Wils, Controverse onder historici – een triptiek. De ideologische barst van België. Van Leopold I tot Albert II, in: *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. 68, 2009, nr. 1, pp. 6-27; hernoemen in R. Van Cauwelaert & Frans-Jos Verdoodt, *1897 was een heerlijk jaar. Een bloemlezing uit twintig jaar Wetenschappelijke tijdingen*, Kalmthout, 2014, pp. 214-216.

gemaakt, en wat de precieze bewoordingen waren waarin hij zich uitdrukte. Het 'gebruik' dat van zijn woorden werd gemaakt door de Vlaamse beweging primeert in die zin op de oorspronkelijke versie van het statement.

Wils betwist niet dat Leopolds positieve houding tegenover het Vlaams en de Vlaamse beweging moet bekeken worden als een *"uitdrukking van conservatief verzet tegen de vooruitgang van de geschiedenis"*, daarbij Eric Hobsbawm citerend.²⁶ We moeten inderdaad het nationale kader van de geschiedenis van België openbreken en de kaart en context van postnapoleontisch Europa bekijken om Leopolds strategie te begrijpen, ook al leerde hij zelf nooit Nederlands en zijn kinderen evenmin. In wezen een factor van nationale verdeeldheid, steunde de koning de volkstaal in Vlaanderen zoals hij het katholicisme omarmde, als nationale pijler van orde en rust. Ook op het punt van de religie kan je Leopold trouwens niet persoonlijk 'afrekenen' op zijn politieke houding: tot op zijn sterfbed bleef hij tegen de Belgische katholieke kerk in trouw aan zijn protestants geloof. De milde flamingantische beweging van de 'taalminnaren' drukte hij tegen de borst als on-Franse behoeders van het volkseigene. Zijn liefde voor Vlaanderen is opnieuw een uiting van zijn romantisch herderiaans nationalisme, dat ik terugvoerde naar de *'mental map'* van zijn moeder Augusta en verbond met Leopolds verzet tegen Napoleon vanuit Coburg en zijn consideratie met de Griekse natie in 1830. De eerste koning der Belgen was allesbehalve een francofiel en gruwde van alles wat naar Franse Revolutie en Napoleon zweemde, de moderne bronnen van onrust en oorlog. In Leopolds ogen waren de Vlamingen de 'ware Belgen'. Zoals *De Vlaamse Leeuw* van Hippoliet Van Peene en Karel Miry in allereerste instantie in februari 1848 in de Gentse Minardschouwburg werd opgevoerd als een duidelijk statement tegen de Februarirevolutie in Parijs en mogelijke annexatieplannen vanuit Frankrijk, zo was ook Leopolds 'flamingantisme' in belangrijke mate gericht op het behoud van de Belgische identiteit en onafhankelijkheid in de internationale context. Vanaf 1848 zou hij het openlijk en bij herhaling opnemen voor de eisen van de Vlaamse beweging. Dat betekende impliciet én expliciet vaak een stellingname tegen de liberale regering-Rogier. Zo erkende de koning in 1850 openlijk dat het verzoek van de Vlaamse beweging om in de Vlaamse atheneum grondig onderwijs van het Nederlands te geven *"rechtmatig en redelijk"* was. *"J'ai toujours aimé notre bon vieux flamand; c'est la langue d'une grande partie du pays. Je désire que cette langue se développe, car notre pays a toujours été flamand."*²⁷ Na de Revolutie van 1830 was dat goede oude Vlaams een beetje vergeten in zijn ogen. Het Belgische devies *'l'Union fait la force'*

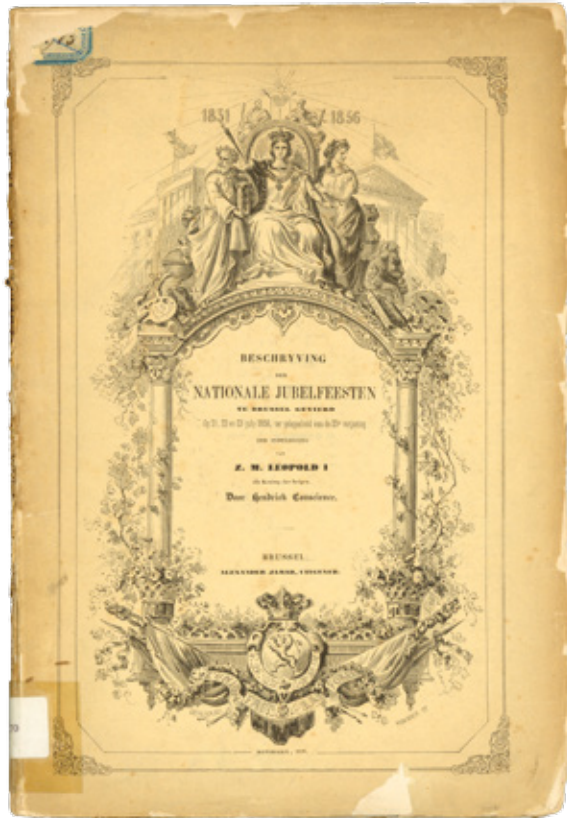
26. E.J. Hobsbawm, *Nations and nationalism since 1780*, Cambridge, 1990, pp. 119-120.

27. Dit is een goed voorbeeld van een statement dat Leopold volgens Wils in de mond zou zijn gelegd door de flamingantische pers en waarvan we de authenticiteit niet kunnen controleren. L. Wils, *Controverse [...]*, p. 215.

was niet altijd in de praktijk gebracht, en bestond vóór 1848 in feite niet. Pas sinds de Februarirevolutie hadden de Belgen zich écht verenigd om een natie te vormen. In België was het devies zo een realiteit geworden en niet omgekeerd. *“En résumé, Messieurs, toutes ces raisons me font vivement désirer que le flamand soit traité affectueusement.”*²⁸

Bij de viering van 25 jaar Leopold I in 1856 organiseerden het amateur-toneelgezelschap Broedermin en Taelyver en de rederijkerskamer De Fontaine een gala-voorstelling voor de koninklijke familie in de Minardschouwburg, met o.m. een theaterstuk over de revolutiegolf van 1848. Het was een gelegenheid om 'de heroïsche houding' van de koning in de kijker te zetten, die bereid was

geweest de troon te verzaken als het volk dat vroeg. Namens de toneelspelers richtte Hippoliet Van Peene, de toondichter van *De Vlaamse Leeuw*, na afloop het woord tot de koning, in het Nederlands, omdat dit de taal was waarin *“hij zijn gevoelens het meest oprecht kon vertolken”*. *“Voor U, Sire, wij weten het, moeten Vlaems en Frans dezelfde rechten hebben; Gij zijt de Vader van twee groote volksfamiliën van België en of de woorden uit uw mond in 't Fransch of in 't Vlaemsch vloeien, zij zijn altijd de uitdrukking van uw vaderlijk hart.”* Hoewel Leopold in 1853 bij een soortgelijke gelegenheid wel degelijk al een mondje Nederlands gesproken had in Antwerpen, antwoordde hij nu in het Frans. Hij kón Nederlands spreken, verkondigde hij, maar zou zich onmogelijk zo juist kunnen uitdrukken als Van Peene. De koning verklaarde dat hij van de Vlaamse taal hield, dat hij veel van de Vlaamse taal hield, zoals hij van alle

Cover van programma van de viering van 25 jaar Leopold I op 21, 22 en 23 juli 1856. [ADVN, VC 420]

28. Geciteerd in T. Coopman & J. Broeckaert, *Bibliographie van den Vlaamschen taalstrijd*, Gent, 1905, p. 1652.

Vlamingen hield. Dat hij Vlaams schreef en las. “*La langue flamande est, pour ainsi dire, la mienne, le flamand et l’allemand ayant la même origine.*” Hij apprecieerde de inspanningen die men leverde voor Vlaamse literatuur en toneel en beloofde zich voor de gelijke taalrechten van alle Belgen in te spannen: “*Je ferai tout ce qui est en mon pouvoir afin que tous les Belges, quelle que soit la langue dont ils se servent, jouissent les mêmes droits.*”²⁹

De macht van de koning was echter grondwettelijk beperkt en de taalkwestie was tijdens zijn regeerperiode nog geen centraal politiek thema. Ook de Vlaamse beweging had in die tijd door de levensbeschouwelijke verdeeldheid tussen liberalen en katholieken niet de nodige slagkracht om de gelijkberechtiging van de beide landstalen te realiseren. Toch vindt ook Van Goethem het niet overdreven te stellen dat één van de grote bekommernissen van Leopold, nl. de eenmaking van de Vlaams-Nederlandse spelling, de Nederlandse taal in Vlaanderen van de ondergang heeft gered. Toen die eenmaking in 1844 een feit was, zwaaide Jan Frans Willems voor een gezelschap van driehonderd vooraanstaande flaminganten de koning alle lof toe, eeuwige roem van Vlaanderen moest zijn deel worden.³⁰

HET ORANGISME

In de biografie van Jeroen Koch komt de verhouding van Willem I met de opkomende Vlaamse beweging, waarvan de voorhoede intellectueel gevormd werd aan de door hem opgerichte universiteiten in het Zuiden, helemaal niet aan bod. Els Witte gaat in haar monumentale studie *Het Verloren Koninkrijk. Het harde verzet van de Belgische orangisten tegen de revolutie 1828-1850* niet alleen in op de literatoren in het Zuiden die Oranje, Willem en het koninkrijk bezongen, zoals Prudens Van Duyse of Jan-Frans Willems, maar ook op de interne verdeeldheid binnen de Vlaamse beweging die gecreëerd werd door de taaldwang van Willems regering. Het unilateraal opleggen van het Noord-Nederlands in het gehele koninkrijk miskende immers een mogelijke inbreng van het Vlaams als cultuurtaal.³¹ Ook hier blijkt dus hoezeer Willem I en Leopold I vanuit een verschillende visie op natievorming opereerden. Het belang dat Leopold hechtte aan de krachtenbundeling tussen Vlaanderen en Nederland door een eengemaakte officiële spelling van het

29. H. Van Peene, *Discours au Roi, à la représentation gala organisée au théâtre Minard le 1 sept. 1856 à l’occasion de la rentrée du Léopold I à Gand*, Gent, 1856; H. Van Peene, *Vijf-en-twintigjarige jubelviëring. Aenspraek tot den koning ter gelegenheid van het groot tooneel- en toonkundig feest*, Gent, 1856; *XXVe verjaring der regering van ZM Leopold I. De Gentsche feesten - XXVe anniversaire du règne de SM Léopold I. Les fêtes de Gand*, Gent, 1857; zie ook H. Van Goethem, *De monarchie [...]*, p. 29; G. Deneckere, *Leopold I [...]*, pp. 559-560.

30. H. Van Goethem, *Monarchie [...]*, pp. 21-22.

31. E. Witte, *Het Verloren Koninkrijk. Het harde verzet van de Belgische orangisten tegen de revolutie 1828-1850*, Antwerpen, 2014, pp. 84-88.

Nederlands, was ook ingegeven door zijn angst voor annexatie door Frankrijk. Het bracht de koning in botsing met Vlaamse taalparticularisten als priester Leo De Foere, die meende dat de 'Hollandse' spelling inging tegen de katholieke ziel van het Vlaamse volk. De toenadering tot Nederland in functie van een eengemaakte spelling maakte van Leopold vanzelfsprekend geen orangist. Paradoxaal genoeg was hij daar zelfs duidelijker over dan de orangisten zelf. Het is ook frappant dat de opkomende Vlaamse beweging van taalminnaren een veel minder ambivalente relatie met de nieuwe Belgische vorst opbouwden dan met de orangisten die zich na 1830 beijerden voor het herstel van het Koninkrijk der Nederlanden. Els Witte beschrijft hoe de "*wasem van het orangisme*" die over de Vlaamse beweging hing, de Belgischgezinde taalminnaren een slechte reputatie bezorgde en hen deed terugdeinzen. Het overwegend Franstalige karakter van de contrarevolutionaire aanhangers van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden en de samenwerking van de taalminnaren met het Belgische regime bevorderden uiteraard niet dat zich een bondgenootschap vormde. Het aantal orangistische flaminganten of bruggenbouwers tussen beide bewegingen was dan ook zeer beperkt. Toch was er *common ground*: de negatieve opstelling tegenover Frankrijk en de taalculturele eenheid die men met het Noorden wilde handhaven om weerwerk te bieden aan de verfransing. Het is opnieuw een paradox dat een Franstalige orangistische krant als de *Messenger de Gand* niet negatief stond tegenover de Vlaamse beweging en haar steun betuigde aan de Vlaamse taaleisen (voor het gebruik van het 'Vlaamsch' in bestuur, gerecht en onderwijs) in het *Petitionnement* van 1840.³² Door de definitieve grensregeling met Nederland in 1839 was de Belgische staat een certitude geworden, die de Belgisch-patriottische flaminganten toeliet het politieke forum te betreden zonder van orangisme beschuldigd te worden. Het initiatief ging uit van *De Tael is gan(t)sch het volk* rond Ferdinand Snellaert en leverde 14 000 handtekeningen op. Dat *Petitionnement* was een typische uiting van het inherent patriottische karakter van de Vlaamse beweging in die periode. De actie vond gehoor bij de Franstalige elites in België in de mate dat de Nederlandstaligheid van de bevolking in Vlaanderen het Belgische nationale karakter versterkte tegenover Frankrijk.

Gita Deneckere (°1964) is hoogleraar aan de Vakgroep Geschiedenis van de Univesiteit Gent. Ze promoveerde in 1993 tot doctor in de geschiedenis met een proefschrift over sociale geschiedenis en collectieve actie in de 19de en 20ste eeuw. Ze publiceerde o.m. *Sire, het volk mort. Sociaal protest in België* (1997), *1900. België op het breukvlak van twee eeuwen* (2006) en met Jeroen Deploige *Mystifying the monarch. Studies an discourse, power and history* (2006). Ze werkte mee aan de *Nieuwe geschiedenis van België* (2005) en zetelde in de redactie van *België. Een parcours van herinnering* (2008). In 2011 verscheen bij de Bezige Bij *Leopold I. De eerste koning van Europa*, in 2013 bekroond met de driejaarlijkse Henriëtte de Beaufortprijs voor de beste literaire biografie in de Nederlanden en in 2014 met de driejaarlijkse Prix Jean Stengers van de Académie Royale de Belgique.

32. E. Witte, *Het Verloren Koninkrijk [...]*, pp. 391-394.

GITA DENECKERE

De taalpolitiek onder Willem I en Leopold I: een review van recent historisch onderzoek

Tweehonderd jaar na het ontstaan van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden in 1815 bepaalt de communautaire breuklijn in sterke mate de politieke actualiteit in België. Vanuit een achterafperspectief lijkt de mislukte staat van Willem I vooral voor de positie van het Nederlands in het in 1830 afgescheurde België een mislukte kans. In deze review van de recente historiografie over het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden wordt gefocust op de vraag naar de taalpolitiek als instrument van natiebouw en natievorming. Een eerste vaststelling is dat de taalpolitiek van Willem I meer belangstelling van taal- en letterkundigen krijgt dan van historici. Het accent ligt hierbij vooral op de taalpraktijken en de sociolinguïstische impact van het taalbeleid. Een tweede vaststelling is dat niettegenstaande de hoge vlucht van de transnationale geschiedenis een geïntegreerde historische kijk op Nederland én België in de recente historiografie veel minder nagestreefd wordt dan twee decennia geleden. Uit de vergelijking van recent biografisch onderzoek naar Willem I en Leopold kan ten derde worden afgeleid dat behalve hun persoonlijke geschiedenis ook het generatieverschil tussen beide vorsten een rol heeft gespeeld in de romantische gevoeligheid van de koning der Belgen, althans in zijn discours, voor het taalnationalisme van de Vlaamse beweging, terwijl bij Willem I het staatsnationalisme primeerde op elke consideratie voor culturele minderheden in de eenheidsstaat die hij poogde te creëren. Het recente onderzoek bevestigt ten slotte dat Willems taalpolitiek in de Vlaamse noch in de Waalse provincies een centrale slijtzwam was in de desintegratie.

GITA DENECKERE

The language policy during the reign of William I and Leopold I: a review of recent historical research

Two hundred years after the creation of the United Kingdom of the Netherlands in 1815 the current political situation in Belgium is for a large part determined by the conflict between the Dutch and the French speaking part of the country. With hindsight the failed state of William I appears to be in particular a missed opportunity for the position of the Dutch language in Belgium that was split off from the Netherlands in 1830. This review of the recent historiography about the United Kingdom of the Netherlands focuses on the question of language policy as an instrument in nation building and nation formation. The first observation is that the language policy of William I receives more attention from linguists and historians of literature than from historians. The emphasis is mostly on the language practices and the sociolinguistic impact of the language policy. Secondly in spite of the rapid increase in transnational history far less of an effort is made in recent historiography to achieve an integrated historical view of the Netherlands and Belgium than two decades ago. Thirdly, from the comparison of recent biographical research of the lives and policy of William I and Leopold it may be deduced that in addition to their personal history the generational difference between both sovereigns has also played a role in the romantic sensitivity of the King of the Belgians, at least in his discourse, about the language nationalism of the Flemish movement, while in the case of William I state nationalism was given priority over any consideration for cultural minorities in the unitary state he was trying to create. Finally, recent research confirms that William's language policy was not a divisive issue in the disintegration either in the Flemish or in the Walloon provinces.
